

การศึกษาในระบบโรงเรียน : ปฏิบัติการสร้างความรู้ภายใต้ อุดมการณ์ของการพัฒนาไปสู่สังคมทันสมัย¹

Formal Education: A Practice of Knowledge Creation under the Ideology of Development to Modern Society

นางสาวสายใจ เบ็ญโญ²มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ³วันชัย ธรรมสังข์⁴

Saijai Bensoh, Montana Pipatpen, Wanchai Tammasatjakan

¹บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง การสร้างอัตลักษณ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่นภายใต้การศึกษาในระบบโรงเรียน ² นักศึกษาระดับปริญญาโท(สาขาพัฒนามนุษย์และสังคม คณะศิลปศาสตร์) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตหาดใหญ่) ³ ดร. อาจารย์สังกัดคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ ⁴ รองศาสตราจารย์ ดร.อาจารย์สังกัดคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์ กระบวนการเรียนรู้และการสร้างความรู้ในระบบโรงเรียนโดยศึกษา ผ่านการศึกษาที่อยู่ในระบบโรงเรียน อันเป็นการเรียนรู้และการสร้างความรู้ที่มีระเบียบ แบบแผน และกฎเกณฑ์ของ โรงเรียน โดยอยู่บนอุดมการณ์ความคิดแบบปฏิฐานนิยม และการพัฒนาไปสู่สังคมสมัยใหม่

ผลการศึกษาพบว่าการศึกษาที่อยู่ในระบบโรงเรียนมีแบบแผนการพัฒนาที่รับจากส่วนกลางหรือต้นสังกัด ส่งผล ให้เกิดการปฏิบัติในโรงเรียนเพื่อรองรับสังคมทันสมัย ที่มีเป้าหมายคือการพัฒนาเศรษฐกิจ มีอุดมการณ์บนความคิด แบบปฏิฐานนิยม การศึกษาในระบบโรงเรียนจึงเป็นการเตรียมพร้อมโดยการสร้างความรู้เพื่อการพัฒนาสู่ความทันสมัย สร้างความรู้เพื่อการแข่งขัน และเป็นการเรียนรู้แบบการแยกส่วน ลดทอน ดังนั้นการศึกษาในระบบโรงเรียนจึงมี เป้าประสงค์ เพื่อฝึกฝนสร้างบุคคลให้มีความรู้ที่จะทำงานในภาคอุตสาหกรรม และผลิตคนเพื่อการพัฒนาที่ตอบสนองต่อ การดำรงชีวิตในสังคมทันสมัย มากกว่าการดำรงชีวิตที่สามารถพึ่งพาตัวเองได้ในสภาพของท้องถิ่น

คำสำคัญ : การศึกษาในระบบโรงเรียน , ความรู้ , อุดมการณ์

Abstract

The purpose of this study was to analyze the process of learning and knowledge creation in the school system through education that is in the formal school system where learning and knowledge creation takes place with regulations, patterns, and rules of the school based on the ideologies of positivism and development to modern society.

The results of the study revealed that the formal education has development plans sent from the central part or the main organization which results in practice in the school in order to serve modern society. The goal of this is economic development that is based on positivist ideology. Education in the school system is, therefore, preparation by creating knowledge for development towards modernity, creating knowledge for competition, and learning disintegratedly and deductively. Therefore, the formal school system aims at creating people with knowledge for working in the industrial sector, and to produce people for living in modern society rather than living in self-reliant local conditions.

Keywords: *formal education, knowledge, ideology, modernity*

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ผ่านมาเป็นการพัฒนาประเทศแบบสังคมทันสมัย (Modernization) เน้นการทันสมัยด้วยเทคโนโลยีส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจและกระบวนการอุตสาหกรรม เป็นสังคมของการแข่งขัน ทั้งเรื่องเศรษฐกิจ การเมือง ความมั่นคง และการศึกษา มีอย่างต่อเนื่องทั้งระดับประชาชนและระดับประเทศ จำเป็นต้องพัฒนาให้รู้เท่าทันกระแสเพื่อความอยู่รอดปลอดภัย มั่นคงของคนในชาติและเพื่อเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน หนทางหนึ่งที่ใช้พัฒนาประเทศได้ คือการให้การศึกษแก่คนในประเทศ มนุษย์จะมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้ เพื่อให้มีความรู้ในวิชาแขนงต่างๆ นำไปประกอบอาชีพ รวมทั้งการกระทำต่างๆอันเป็นประโยชน์ต่อสังคม

จากการจัดการศึกษาที่ผ่านมาเห็นได้ว่าได้มุ่งไปทางการพัฒนาคนให้มีทักษะ เพื่อสอนให้มีความรู้เป็นไปตามกระแสหลักในทิศทางเดียว การศึกษามีหลายรูปแบบแต่คนโดยทั่วไปก็ย่อมนึกถึง การเรียนรู้ในระบบโรงเรียนเป็นอันดับแรก ทำให้การศึกษาเรียนรู้ถูกมองแค่การผ่านสถาบันจนกลายเป็นวาทกรรมหลักไปโดยปริยาย การเรียนรู้ในระบบโรงเรียนซึ่งเป็นการเรียนรู้ ที่มีรูปแบบกฎเกณฑ์ มีแบบแผน และเป็นไปตามนโยบายที่ใช้การเรียนรู เป็นเครื่องมือของการพัฒนา การพัฒนาของการศึกษาในระบบโรงเรียน นับตั้งแต่ประเทศไทยมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจรัฐได้มุ่งเน้นการศึกษาเพื่อให้ประเทศพัฒนาสู่ความทันสมัย (Modernization) ทำให้ผู้เรียนได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องมือการพัฒนาที่ขึ้นอยู่กับนโยบายของรัฐมาตั้งแต่อดีต เพื่อรองรับการเติบโตทางเศรษฐกิจ ให้เป็นไปตามแผนการพัฒนาตามกระแสยุคสมัยใหม่ ต้องก้าวให้ทันอารยประเทศ ซึ่งอยู่บนฐานความคิดและอุดมการณ์พัฒนาไปสู่ความทันสมัย กำหนดให้โรงเรียนเป็นสถานที่ผลิตกำลังคน เพื่อตอบสนองการเป็นแรงงานในระบบเศรษฐกิจหรือเป็นหน่วยหนึ่งของกลไก การผลิตคนในระบบสังคมความทันสมัย ระบบการเรียนการสอนในโรงเรียนถูกจัดระบบภายใต้หลักสูตร ลักษณะของความรู้แบบราชการมุ่งนำความรู้ที่ได้ไปต่อยอดการศึกษาในระดับสูงขึ้นไป (วรวิฑูรย์ สุวรรณฤทธิ์และคณะ, 2546; ศิริลักษณ์ ยิ้มประสาทร, 2548; มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ, 2547; พงษ์เกียรติ์, 2543)

แนวทางการพัฒนาดังกล่าวที่ใช้ระบบการศึกษาเป็นเครื่องมือการพัฒนาเป็นรูปแบบของการจัดระบบที่มีลักษณะเป็นกลไก มีเครื่องมือ มีระบบในการดำเนินการ อยู่ภายใต้ฐานของกระบวนการทัศน์แบบลดส่วนหรือกลไก คิดแบบสสารนิยมหรือวัตถุนิยม และมีปัจจัยเป็นตัวกำหนด(ศิริลักษณ์ ยิ้มประสาทร, 2548) เป็นทัศนะของกระแสหลักที่นำมาปรับใช้กับการศึกษาไทยผ่านการจัดการศึกษาในรูปแบบของโรงเรียนที่ขยายไปทั่วประเทศไทยและเป็นรูปแบบเดียวกัน ทั้งชนบทและเมือง ได้ใช้เป็นแนวทางการสอนในแต่ละระดับตั้งแต่อนุบาลจนถึงชั้น

อุดมศึกษา นโยบายทางการศึกษา การจัดสรรงบประมาณ การบริหารงานบุคคลและหลักสูตร ที่ใช้ในการจัดการศึกษาแต่ละระดับก็มุ่งสู่ภาคอุตสาหกรรมอยู่นอก ภาคเกษตรกรรม และงานที่อยู่นอกท้องถิ่น ผลที่ตามมาคือ ยังมีคนได้รับการศึกษาสูงมากขึ้นเท่าไร ก็ยิ่งห่างไกลจากชุมชนชนบทเข้าสู่เมืองมากขึ้นเท่านั้น (นภาพรณี หะวานนท์, 2539 อ้างถึงใน ศิริกาญจน์ โกสุม, 2542) โรงเรียนจึงเป็นหน่วยงานราชการที่ตั้งอยู่ในเพื่อพัฒนาคนตามชุมชนตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว แต่การศึกษาในระบบ โรงเรียนก็ไม่ใช่ว่าคำตอบทั้งหมดที่จะยืนยันได้ว่าผู้ที่สำเร็จการศึกษาในระบบจะสามารถพึ่งพาตัวเองทางความรู้ได้ ดังนั้นจึงเกิดข้อคำถามถึงการศึกษาในระบบโรงเรียนว่า กระบวนการเรียนรู้และการสร้างความรู้ในระบบโรงเรียนนั้นเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์

เพื่อวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้และการสร้างความรู้ในระบบโรงเรียน

กรอบแนวคิด

การวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้และการสร้างความรู้ในระบบโรงเรียน วิเคราะห์การเรียนรู้ในระบบโรงเรียนตามแนวทางการศึกษาว่าตั้งอยู่บนฐานคิดแบบใด และเผยให้เห็นระบบการเรียนรู้ในโรงเรียนที่ยึดหลักการพัฒนาผู้เรียนตามยุคสมัยใหม่ว่ามีลักษณะ เงื่อนไขอย่างไร เป็นการศึกษาสืบค้นว่าระบบการศึกษาในโรงเรียนมีลักษณะการดำเนินการสร้างความรู้เป็นไปในลักษณะใด โดยใช้แนวคิดเรื่องการจัดระเบียบของวาทกรรมในการจัดระเบียบความรู้ที่มีการควบคุม การมองแบบแยกส่วน หรือเป็นเพียงการให้การศึกษาเพื่อเป้าประสงค์ของการพัฒนาเศรษฐกิจตามอุดมการณ์ของรัฐเพียงทิศทางเดียวหรือไม่ มองข้ามภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นเพียงตัวประกอบหนึ่งของการศึกษาในระบบโรงเรียนหรือไม่ อย่างไร

วิธีการวิจัย

การศึกษาถึง กระบวนการเรียนรู้และการสร้างความรู้ในระบบโรงเรียน ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัย เชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยการการวิพากษ์ศึกษา ข้อมูลจากเอกสารทางการศึกษา และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผู้วิจัยได้เจาะจงเลือกพื้นที่ที่มีการเรียนการสอนตามระบบ กฎเกณฑ์ ซึ่งเป็นตัวแทนของการศึกษาในระบบโรงเรียน คือโรงเรียนบ้านควนเสม็ด อยู่ในตำบลปรัง อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลาในการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกเชิงทฤษฎี(Theoretical sampling) ผู้ให้ข้อมูลหลักคือ ผู้อำนวยการสถานศึกษา ครู นักเรียน และผู้ที่มีส่วนในการจัดการสถานศึกษา

ผลการวิจัย

กระบวนการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนในประเทศไทย ดำเนินสู่เป้าหมายการพัฒนาตามนโยบายการพัฒนาที่เป็นไปเพื่อสอดคล้องกับการพัฒนาประเทศ ซึ่งได้กำหนดไว้ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ เป็นระบบในรูปของกฎเกณฑ์ มีรูปแบบ เป็นระบบระเบียบ แยกย่อยเป็นขั้นตอน ระบบโรงเรียนกลายเป็นการสร้างความรู้ที่เชื่อว่าเป็นประตูดูการพัฒนาคน เพื่อให้เป็นไปตามทิศทางที่สังคมและสนองตอบภาคเศรษฐกิจ การขยายโอกาสทางการศึกษากระจายทั่วประเทศทั้งชนบทและเมืองโดยใช้หลักสูตรและมาตรการเดียวกัน ความแตกต่างของพื้นที่ บริบทของสังคม ความเป็นอยู่ชุมชน ไม่ได้ถูกพิจารณาอย่างควบคู่กันไปกับการศึกษา มุ่งเน้นการแข่งขันทางความสามารถ

เชิงสติปัญญา สร้างนิสัยการเอาตัวรอด เน้นปัจเจกบุคคลผ่านกระบวนการให้การศึกษาอย่างแยกย่อยโดยมุ่งสร้างคนให้มีความรู้ หากมองกระบวนการศึกษาในระบบก็ยังมีหลายประเด็นที่ไม่สามารถตอบโจทย์ของการพัฒนาได้อย่างยั่งยืน และผู้ที่ได้รับการศึกษายังไม่สามารถพึ่งพาตัวเองทางความรู้ได้แลไม่ได้สนองให้สอดคล้องกับชุมชน ซึ่งการจัดการศึกษาถูกจัดให้เป็นระบบและกฎเกณฑ์ภายใต้ลักษณะต่อไปนี้

อุดมการณ์ของการศึกษาในระบบโรงเรียน

การเรียนรู้ในปัจจุบัน ผู้ที่อยู่ภายใต้การศึกษาที่หมายรวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาและผู้เรียนเองก็ปฏิเสธได้ยาก ว่าศึกษาเพื่อต้องการให้มีความรู้ และมีงานทำในสภาวะสังคมแห่งความทันสมัยในปัจจุบัน การศึกษาจึงถูกออกแบบมาให้ตอบสนองความต้องการทางสังคมในยุคพัฒนาเศรษฐกิจ อุตสาหกรรมและเทคโนโลยี ไม่สนใจพื้นฐานของชุมชนว่าจะเป็นอย่างไ ทำให้เกิดทัศนคติการมองแต่ละส่วนแยกออกจากกันคล้ายกับระบบแบ่งงานกันทำของสังคมสมัยใหม่เป็นองค์รวม ดังนั้นหากคนเข้าสู่กระบวนการดังกล่าว ความรู้ความเข้าใจการกระทำก็จะถูกแบ่งแยกออกเป็นส่วนๆ หากความเชื่อมโยงกันไม่ได้ และเนื่องจากวิทยาศาสตร์มีบทบาทสำคัญต่อสังคมมากขึ้นทุกวัน และได้รับการยอมรับผ่านการสร้างรูปแบบที่ผ่านการทดลอง สัมผัสได้ วัดได้ สร้างความมั่นคงขึ้นซึ่งเป็นทัศนคติพื้นฐานความเชื่อแบบปฏิฐานนิยม มีวิธีการที่เป็นวิทยาศาสตร์ เป็นการแสวงหาความรู้ที่พัฒนาจากความเชื่อที่แบ่งแยกความจริงสูงสุดออกเป็นสสาร (วัตถุ) และจิต และเชื่อว่ามนุษย์สามารถรู้ความจริงได้โดยอาศัยวิธีอธิบายความรู้ที่อ้างเหตุผลแบบนิรนัย (Deductive) และอุปนัย (Inductive) และอาศัยความคิดแบบประจักษ์นิยม (Empiricism) โดยเริ่มหาความจริงจากประสบการณ์ (Experience) และสรุปความจริงจากประสบการณ์ที่ผ่านการทดลอง โดยเชื่อว่าความรู้เป็นเหตุผลที่ตรวจสอบได้อย่างเป็นระบบและแน่นอนเท่านั้น โดยเชื่อว่าวิธีการแสวงหาความรู้ที่เป็นแก่นแท้หรือการเข้าถึงความจริงของสิ่งนั้น ทำได้โดยการดึงสิ่งนั้นออกจากสิ่งอื่น ๆ ที่แวดล้อมมันและศึกษาเฉพาะเจาะจงแต่สิ่งนั้นและการเข้าถึงความจริงของมนุษย์ก็เป็นเช่นเดียวกัน (ศิริลักษณ์ ยัมประสาทพร, 2548) อุดมการณ์ความคิดนี้จึงถูกนำมาใช้กับการศึกษาในระบบการศึกษาไทย

ระบบการศึกษาจึงผลิตคนให้สอดคล้องกับการแยกส่วนตามระบบความทันสมัยออกเป็นหน่วย เช่น เป็นช่างชำนาญด้านใดด้านหนึ่ง หรือเป็นผู้เชี่ยวชาญสาขาใดสาขาหนึ่งเท่านั้น ผ่านการศึกษาอย่างเป็นระบบต่อยอดให้สูงไปเรื่อยๆ อย่างเป็นระดับของการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา ซึ่งระดับการศึกษาจะมีผลต่อความต้องการในตลาดแรงงาน รวมถึงรายได้และสภาพในสังคม การศึกษาในระบบจึงถูกคาดหวังมากกว่าฐานความรู้เดิมที่มีในชุมชนว่าจำเป็นช่วยให้สร้างรายได้และยกระดับฐานะได้ ดังนั้นความคิดหรืออุดมการณ์จึงดำรงอยู่ใน โครงสร้างที่เป็นระบบความสัมพันธ์ทางสังคม อุดมการณ์จึงเป็นระบบภาพตัวแทนความคิด (Representation) ซึ่งไม่ได้เกิดจากความนึกคิด แต่เกิดจากโครงสร้างทางสังคม (มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ, 2555) เมื่อเป็นลักษณะอุดมการณ์ตามความคิดนี้ กระบวนการปฏิบัติก็สอดคล้องกับทัศนคติพื้นฐานความคิดสู่การมองภาพการพัฒนาแบบวิทยาศาสตร์ที่เห็นรับรู้และพิสูจน์ได้ การเรียนรู้ต่างๆ ก็จำเป็นต้องเป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์อย่างเป็นขั้นตอนและหมายถึงไม่มีลักษณะแบบองค์รวม (Holism)

การศึกษาในระบบต่อการพัฒนาสู่ความทันสมัย

การศึกษาในระบบโดยรวมเห็นถึงการสร้างคนให้พร้อมกับการพัฒนาให้ทันความทันสมัย จุดยืนทางสังคมคือการต้องพัฒนาระบบเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมเป็นตัวตั้ง ต้องทันสมัยด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ทุกหน่วยในสังคมต้องร่วมด้วยช่วยกันในการเป็นผู้มีส่วนร่วมในการเป็นสายพานการผลิตในระบบเศรษฐกิจ และ จะเข้าสู่สายพานนั้นได้ก็ต่อเมื่อคนมีการศึกษาอย่างเป็นระบบเท่านั้น เนื่องจากเชื่อว่าระบบการศึกษาเป็นระบบย่อย หนึ่ง ในสังคม ควรมีความสัมพันธ์กับระบบย่อยอื่นๆ เช่น ระบบเศรษฐกิจ สังคมการเมือง วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นต้น และสังคมไทยได้ลงทุนไปกับการศึกษามากจึงคาดว่าควรมีบทบาทในการช่วยพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ของประเทศ ดังนั้นการให้การศึกษาในระบบก็ควรให้สอดคล้องกับกระบวนการพัฒนาของประเทศที่จะนำไปสู่การสร้างรายได้ และการมีฐานะทางสังคม แม้กระทั่งนโยบายทางการศึกษาระดับล่าสุดที่ออกมา ก็กล่าวถึงการตอบสนองต่อภาคเอกชนว่า ต้องตอบสนองต่อตลาดแรงงาน ให้มีการผลิตนักศึกษาให้ตรงกับ ความต้องการของตลาดแรงงาน เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาการตกงาน เพราะเป็นการสูญเปล่าทางการศึกษา จึงมีการหารือ กับภาคเอกชน อาทิ สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย หอการค้าและภาคบริการอื่นๆ เพื่อผลิตนักศึกษาให้ตรงตาม ความต้องการของตลาดอย่างมีคุณภาพและสนองตอบต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ

กระบวนการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนได้สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจแบบสมัยใหม่โดยไม่ผิด แปลกเพราะถ้าเป้าหมายของรัฐที่จัดการศึกษามีเป้าประสงค์อยากพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาอุตสาหกรรมยังคง เดินหน้าอยู่ทุกขณะ ด้วยวิธีการที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัยหรืออาจเรียกได้ว่าเปลี่ยนตามนโยบาย สอดรับกับการก้าว ร่วมของนานาประเทศเช่น การร่วมมือกันของกลุ่มอาเซียนในปัจจุบัน และผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและการ พัฒนาที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษา พบว่า สภาพการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปอย่างรวดเร็วและแนวโน้มการพัฒนา ภายใต้อิทธิพลของเทคโนโลยีทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม การเมืองการปกครอง ประชากร สาธารณสุข สิ่งแวดล้อม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการจัดการศึกษาที่จำเป็นจะต้องปรับปรุงและพัฒนา ให้สอดคล้องกับบริบทดังกล่าว สรุปได้ว่าลักษณะของเศรษฐกิจ ในอนาคตจะมีลักษณะเป็นเศรษฐกิจฐานความรู้ ที่ ดำเนินไปในกระแสของการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจ ซึ่งจะทำให้รูปแบบของระบบการค้าโลกเปลี่ยนไป รวมทั้ง รูปแบบของระบบการศึกษา (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

ระบบการจัดการทางการศึกษาได้เน้นการผลิตการศึกษาให้เป็นผลตอบสนองเพื่อเป็นแรงงานใน ภาคอุตสาหกรรม รองรับการพัฒนาเศรษฐกิจในอนาคต และก่อรูปเป็นวัฒนธรรมรูปแบบใหม่ที่เรียกได้ว่า วัฒนธรรมสังคมอุตสาหกรรมซึ่งกำลังเกิดขึ้นในสมัยทุนนิยมหรือสังคมสมัยใหม่ มนุษย์ในสังคมแห่งการแข่งขัน ทางเศรษฐกิจ กำลังตกเป็นเหยื่อของสังคมอุตสาหกรรมค่าว่าคุณค่าเริ่มมีความสำคัญน้อยลงแต่สิ่งที่สำคัญกว่าคือ มูลค่า หรือราคา วิธีของชาวบ้านกำลังถูกล้างล้างอย่างไม่รู้ตัวผ่านระบบการศึกษา ซึ่งอดอร์โน และฮอว์กเฮอเมอร์ เห็นว่าการสร้างวัฒนธรรมอุตสาหกรรม(Culture industry) มนุษย์ได้สูญเสียเสรีภาพอันแท้จริงในการผลิตและ การบริโภคงานศิลปะ เนื่องจากถูกกำหนดด้วยระบบกำไรขาดทุนของระบบตลาดทุนนิยม การผลิตและการบริโภค จึงต้องเป็นไปตามกลไกแห่ง มวลชนจึงไร้พลังทำให้ขาดจิตสำนึกในการวิพากษ์สังคมเนื่องจากถูกรอบงำด้วย อุตสาหกรรมวัฒนธรรม(Adorno, Theodore and Horkheimer, 1995)

การศึกษาในระบบโรงเรียน : การสร้างความรู้เพื่อการแข่งขัน

กระบวนการสอนของระบบโรงเรียนของไทยเป็นการสอนที่เป็นลักษณะการรับคำสั่งจากส่วนกลางใน การจัดการระบบการศึกษา หลักสูตร มีการประเมินผลที่ใช้เกณฑ์เดียวกัน เป็นลักษณะการสั่งการแบบแนวตั้ง บาง เนื้อหาวิชาที่สอนไม่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตในท้องถิ่น เป้าหมายของการหวังถึงการแข่งขันหรือความเป็นเลิศ

ทางวิชาการ หรือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่แข่งขันทั้งระดับบุคคล ระดับโรงเรียน และระดับของประเทศ โดยเทียบจากค่าการประเมินในแต่ละระดับ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทางการศึกษาจึงมีความจำเป็นต้องเร่งพัฒนานักเรียนในด้านผลสัมฤทธิ์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เมื่อผลดังกล่าวเกิดขึ้นการสั่งการจากแนวดิ่งก็ถูกส่งต่อเป็นทอดสู่ภาคการปฏิบัติการที่จะกระทำต่อนักเรียน โดยการป้อนข้อมูลแก่นักเรียนอย่างเต็มที่อย่างไม่ถูกทาง การพึ่งพาตัวเองทางความรู้ไม่ได้

การเรียนต่อให้สูงขึ้นจึงเป็นทางเลือกเพื่อการประกอบอาชีพในอนาคต และเข้าสู่กระบวนการแข่งขันทางสังคมอีก การแข่งขันในระดับบุคคลโดยประเมินจากผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนนั้นเป็นส่วนของการนำไปปฏิบัติ เนื่องจาก การที่ครูได้พัฒนาเด็กนั้นมีการแข่งขันกันขึ้นในชั้นเรียน หรือในโรงเรียนเอง แท้จริงเป็นสิ่งที่ดีหรือผู้ที่เกี่ยวข้องทางการศึกษามุ่งหวังให้มีการพัฒนาในหลายด้านๆ ทั้งการให้คุณค่าของการเรียน และพฤติกรรมของผู้เรียน ที่เกี่ยวกับคุณธรรมด้วยก็ตาม ถือได้ว่าเป็นความประสงค์ที่ดี เป็นการกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาสร้างแรงผลักดันให้เกิดการแข่งขันในแต่ละโรงเรียนเป็นอย่างมาก ดังนั้นจึงเกิดการแข่งในแต่ละโรงเรียนด้วย ไม่ใช่แค่การแข่งขันในระดับบุคคลหรือเป็นการแข่งขันในชั้นเรียนเท่านั้น การผ่านหรือไม่ผ่านการประเมินจึงมีผลต่อโรงเรียน ทั้งด้านคุณภาพของผู้เรียน และมาตรฐานของโรงเรียนว่าเป็นที่ยอมรับของสังคมหรือไม่ และที่สำคัญคือมีผลต่อบุคลากรในโรงเรียนที่ส่งผลต่อการเลื่อนขั้น หรือเพิ่มรายได้ ผลพวงบางอย่างในทางปฏิบัติที่เกิดขึ้นในสังคมของการสร้างความรู้ในระบบโรงเรียน ที่การประเมินเป็นเครื่องมือที่ลอกกลวงเพราะผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นนั้นบางแห่งทำให้เกิดการกระทำที่ทำให้ผลสัมฤทธิ์ไม่ตรงกับความเป็นจริง

การประเมินแต่ละระดับมีลักษณะต่างกันซึ่งเป็นตัวชี้วัดว่าผ่านการประเมิน การประเมินของส่วนกลางที่ประเมินผลโรงเรียนโดยหลักจะวัดออกมาเป็นคะแนนและจัดลำดับซึ่งปฏิเสธไม่ได้ว่า ผลสัมฤทธิ์ที่ใช้ข้อสอบที่เหมือนกันกับทุกโรงเรียน เพื่อให้เป็นมาตรฐานเดียวกันเป็นเกณฑ์ที่การันตีว่ามีการพัฒนา ถึงแม้ว่าการประเมินเรื่องพฤติกรรมคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน ซึ่งการประเมินในส่วนนี้จะใช้เทคนิคในการประเมินอื่นๆ เช่น สุ่มจากนักเรียนบางคนไม่สามารถประเมินจากนักเรียนได้ทั้งหมด ซึ่งในประเด็นนี้ก็ไม่สามารถระบุได้แน่ชัดว่าพฤติกรรมดังกล่าวเกิดจากการพัฒนาที่เกิดจากโรงเรียนหรือไม่ อาจเกิดจากครอบครัว หรือชุมชนก็ได้

ครูประจำการเองก็ไม่สามารถปฏิเสธการแข่งขันที่ต้องเร่งเรื่องวิชาการตามระบบจากส่วนกลางได้ จึงจำเป็นต้องทำตามนโยบายและคำสั่งที่ถูกส่งต่อให้แก่ผู้ปฏิบัติจนบางครั้งการกระทำกลับขัดแย้งกับความรู้สึกเพราะการสอนที่ต้องเน้นให้เด็กได้คะแนนดีนั้นก็ต้องมีวิธีการและเทคนิคที่แตกต่างจากการสอนที่มีกระบวนการครบ แต่ละเรื่องถ้าจะมาสอนให้ทำโครงการ พิสูจน์ตามกระบวนการหาข้อความจริงนั้นไม่ครบหมดด้วยกระบวนการที่ละเอียด และก็ต้องคำนึงถึงความแตกต่างของบุคคล หมายถึงความแตกต่างทางความชอบ ความสามารถของตัวนักเรียนแต่ละคนด้วย แต่การที่ต้องเร่งพยายามให้เด็กนักเรียนทำข้อสอบให้ได้ก็ต้องใช้วิธีการติวเข้ม เพิ่มเวลาเรียนเข้าไปสอนแนวข้อสอบ และอธิบายข้อสอบซึ่งกระบวนการเรียนการสอนถูกตัดทอนเหลือเฉพาะคำตอบทำให้เด็กนักเรียนขาดความรู้ความเข้าใจอย่างกระจ่างแจ้งถึงที่มาที่ไปของบทเรียนแต่ละเรื่องจนกลายเป็นการฝึกทักษะการทำข้อสอบ ทำให้ครูเกิดความรู้สึกที่สูญเสียความเป็นครู สูญเสียจิตวิญญาณของความเป็นครูเพราะครูที่คืนั้นแท้จริงหวังให้ลูกศิษย์เป็นคนดี มีคุณธรรม มีความรู้ดูแลตัวเองและผู้อื่นได้มากกว่าเป็นคนเก่ง

ในสังคมสมัยใหม่ที่มีการแข่งขัน พลังการเปลี่ยนนี้นำไปสู่การจัดการบริหารแบบใหม่ขึ้นในสถาบันการศึกษาที่ต่อยอดการถ่ายทอดความรู้มากกว่าการส่งเสริมการสร้างสรรค้ความรู้ของผู้เรียน ซึ่งใช้เป็นรูปแบบเชิงธุรกิจหรืออุตสาหกรรมที่เข้ามาจัดการเพื่อหวังผลสัมฤทธิ์ขององค์การที่จะต้องแข่งขันอย่างไม่หยุดนิ่ง จนกระบวนการจัดการศึกษาเป็นการฝึกฝนให้เกิดการแข่งขันตั้งแต่แรกเริ่ม เน้นปัจเจกชนมากกว่าการเกื้อกูลหรือมีส่วนร่วมด้วยช่วยกัน ในสังคม จนทำให้เกิดการเอาตัวรอดและบ่มเพาะนิสัยเห็นแก่ตัวได้ในที่สุด

การศึกษาในระบบ : การเรียนรู้แบบการแยกส่วน ลดทอน

การสร้างสรรค้ความรู้หรือการเรียนรู้อันจะนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิตต้องเป็นการสร้างสรรค้ความรู้ที่ต้องเกิดขึ้นเองของผู้เรียนรู้นี้ไม่ว่าบุคคลเหล่านั้นจะอยู่ในระดับการศึกษาแบบใดก็ตาม การเรียนการสอนอันขาดการบูรณาการมีอจนาไปสู่การสร้างสรรค้ความรู้ที่จะทำให้สามารถพึ่งพาตัวเองทางความรู้ได้ การกระจายอำนาจทางการศึกษา ก็คือการแยกการบริหารจัดการทางการศึกษาที่ใช้รูปแบบเดิมคือสั่งการจากแนวดิ่ง กรรมการสถานศึกษาถูกจัดตั้งขึ้นตามระเบียบการศึกษาที่เกิดจากการกระจายอำนาจเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของภาคส่วนอื่นๆ ความเป็นองค์กรรวมทางการจัดการศึกษาจึงจัดการได้ยาก และผลดำเนินการดังกล่าว มิสามารถทำได้อย่างเต็มรูปแบบ อันเนื่องจากระบบการบริหารจัดการการศึกษาของสถานศึกษาเองยังมีกฎเกณฑ์ กฎระเบียบบางประการที่แม้แต่การเข้ามามีส่วนร่วมของชาวบ้าน ซึ่งไม่ได้หมายถึงประชาชนทั้งหมดของชุมชนที่จะมีส่วนช่วยในการจัดการศึกษาอย่างเต็มตัว มีกรรมการสถานศึกษาซึ่งมีจำนวนไม่กี่คน อีกทั้งกรรมการสถานศึกษาเป็นชาวบ้านรู้สึกถึงความแตกต่างต่อมีบทบาทกับการจัดการศึกษาที่มีความรู้หรือวุฒิการศึกษาที่ด้อยกว่าครู

ในภาคปฏิบัติจริงเรื่องการมีส่วนร่วมไม่สามารถกระทำได้ทั้งหมด จึงเป็นเรื่องของครูซึ่งเป็นไปตามกฎเกณฑ์ระเบียบที่วางไว้อย่างทีกรรมการหรือชาวบ้านเป็นแค่ผู้มีส่วนร่วมในเรื่องบางเรื่องที่สำคัญน้อยกว่านั่นเอง เช่น เรื่องกิจกรรมที่จะจัดในวันสำคัญต่างๆ ว่าจะจัดงานหรือกิจกรรมนั้นอย่างไร กิจกรรมเหล่านี้มีส่วนสำคัญน้อยมากกับการศึกษาแค่เป็นการช่วยเหลือจัดงานเท่านั้น การมีส่วนร่วมในการจัดการการศึกษาเช่น เรื่องหลักสูตร เนื้อหายังเป็นเรื่องของครู บางครั้งเป็นเพียงการจัดขึ้นของทางโรงเรียนที่ต้องตอบ โจทย์การประเมินในส่วนของการมีส่วนร่วมในชุมชนเท่านั้น

ลักษณะอย่างหนึ่งที่สังเกตได้ในระบบการศึกษาแบบระบบ โรงเรียนที่การเรียนรู้อยู่ในตำราและห้องเรียนเท่านั้น คือการจัดระเบียบห้องเรียน ห้องสี่เหลี่ยม แต่ละมุมห้องบ่งบอกถึงสาระการเรียนรู้ตามรายวิชาที่แยกส่วนออกจากกัน โดยสิ้นเชิง กระดานดำอยู่หน้าเรียนทุกห้องเรียนและที่สำคัญคิดฝานังไม่สามารถเคลื่อนย้ายหรือปรับเปลี่ยนห้องเรียนได้โต๊ะจัดอย่างเป็นระเบียบแถว เห็นถึงบรรยากาศของความเคร่งขรึมมีระเบียบของห้องเรียนที่หุดหู่ไม่เอื้อต่อการคิดสร้างสรรค์ การออกมาแสดงความคิดเห็นหน้าชั้นเรียน จึงเป็นสิ่งยากมากสำหรับเด็กไทยเป็นการเรียนรู้ในห้องเรียนเป็นส่วนใหญ่ตารางเรียนแต่ละวิชา มีอยู่แต่ในห้องเรียนสี่เหลี่ยมอาจยกเว้นวิชาพลศึกษา การเรียนแต่เฉพาะให้สร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยแก่โรงเรียน แต่ขณะเดียวกันก็ขาดการเชื่อมโยงกับสภาวะความเป็นจริง ขาดการเรียนรู้ที่ต้องเรียนรู้จากธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และคนรอบข้าง ทำให้ผู้เรียนสามารถแก้ โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ได้ แต่จะไม่สามารถแก้ไขปัญหาชีวิตได้ ผู้เรียนส่วนใหญ่เบื่อนายต่อการอยู่ในห้องแคบ เพราะเหมือนถูกบังคับ

การเรียนการสอนที่ครูเป็นผู้ถ่ายทอดเพียงผู้เดียวเป็นการกดทับความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนอย่างสิ้นเชิง ความสัมพันธ์ของผู้ถ่ายทอดความรู้ที่ส่งผ่านให้ผู้เรียนเป็นการถ่ายทอดที่บ่งบอกถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ครูเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญมากกว่าตัวผู้เรียน โดยเฉพาะในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานความสอดคล้องกับสังคมไทยที่ต้องเคารพผู้อาวุโส สอดรับกับอำนาจของผู้ที่อายุน้อยกว่าต้องรู้จักถ่อมตน จนไม่เอื้อต่อการสร้างสรรค์ความรู้เท่าที่ควรเนื่องจากการเกรงใจ และอาจถูกมองว่าไม่เคารพครูบาอาจารย์ ทั้งๆที่ความเป็นความแตกต่างย่อมทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ได้ สังคมการเรียน การถ่ายทอดความรู้กำลังถูกแยกส่วนของความสัมพันธ์ของครูและนักเรียน เพราะครูมีอำนาจและอภิสิทธิ์เหนือกว่านักเรียน การเรียนการสอนด้วยภาษาที่เรียกว่าภาษาทางราชการส่วนหนึ่งเป็นเพราะกฎเกณฑ์และมาตรฐานตามการกำหนดของส่วนกลางที่ครูต้องให้ความรู้แก่ผู้เรียนให้ครบตามมาตรฐานการเรียนรู้ ใช้ระบบเหมารวมไม่คำนึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ไม่คำนึงถึงความสามารถที่ต่างกัน

การจัดการเรียนการสอนโดยส่วนใหญ่ถูกแยกออกเป็นสัดส่วนในการจัดการที่ง่ายเห็นได้ชัดเจนจากหลักสูตรการศึกษาที่แบ่งเส้นการเรียนรู้ออกเป็นเรื่องๆอย่างเห็นได้ชัดเจนทั้งช่วงชั้นตามมาตรฐานการเรียนรู้ ช่วงชั้น และแบ่งเป็น 8 สาระการเรียนรู้ การเรียนการสอนถูกแบ่งเป็นกลุ่มสาระแต่ละรายวิชา โดยแต่ละวิชาจะถูกแบ่งการเรียนการสอนออกเป็นคาบการสอน หรือเป็นชั่วโมงให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ออกเป็นหน่วยการเรียนรู้การเรียนรู้ตามแต่ละสาระ จากภาคบังคับที่ผ่านนโยบายทางการศึกษาจากส่วนกลางสู่ภาคปฏิบัติ ก็จะถูกจัดตารางเรียนตามความเหมาะสมของสถานศึกษาว่าจะจัดวิชาหรือสาระใดอยู่วันใด เข้าหรือบ่ายตามเหตุผลของแต่ละโรงเรียนซึ่งอาจจะเป็นตามเหตุผลว่า เด็กควรเรียนสาระที่เด่นหรือสำคัญก่อนเช่น ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์อยู่ในช่วงเวลาเช้า อันเนื่องจากช่วงเวลาเช้านักเรียนจะมีการเรียนรู้ได้ดีกว่าหรือมีสมาธิมากกว่าช่วงบ่าย หรืออาจจัดตารางเรียนให้ครูผู้สอนสะดวกต่อการจัดการเรียนการสอนที่อาจมีการขนการของตารางสอนของครูด้วย การเรียนรู้ 8 สาระนี้ส่วนกลางอาจเห็นว่าเป็นสาระวิชาที่มีความจำเป็นต่อเด็กและเยาวชนเป็นอย่างมากแต่ในมุมมองของผู้มีประสบการณ์สอนยาวนานท่านหนึ่งมองว่าการเรียนการสอน 8 สาระดังกล่าวเป็นการอัดแน่นเนื้อหาวิชาการแก่เด็กนักเรียนมากเกินไปจนเด็กนักเรียนขาดเวลาในการได้เรียนรู้สิ่งต่างๆรอบตัวไปหลายอย่าง มองว่าเวลาของการเล่นสนุกสนานของเด็กนักเรียนน้อยลง การได้เล่นในวันเวลาเรียนน้อยหากเปรียบเทียบกับการเรียนการสอนในอดีตที่ไม่มากขนาดนี้

การอภิปรายผล

การศึกษาในระบบโรงเรียนเป็นการศึกษาที่มีระเบียบ แบบแผน เป็นการเรียนรู้ที่อยู่บนฐานคิดการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาคนให้มีความรู้ความสามารถที่จะตอบสนองความต้องการของสังคมที่กำลังก้าวสู่สถานะสังคมทันสมัย ทั้งการรองรับการขยายตัวของเศรษฐกิจ เทคโนโลยี วิทยาศาสตร์ การศึกษาในระบบโรงเรียนจึงเป็นการศึกษาที่ถูกจัดระเบียบตามนโยบายทางการศึกษาที่สนองต่อภารกิจเติบโตทางเศรษฐกิจนอกชุมชน อยู่บนฐานคิดแบบปฏิฐานนิยมหรืออุดมการณ์สร้างความรู้เพื่อความทันสมัย ความรู้ในรายวิชาเป็นเนื้อหาสำเร็จรูป และเกณฑ์การประเมินก็มีมาตรการเดียวกัน การศึกษาในระบบโรงเรียนเอื้อให้เกิดการแข่งขันตั้งแต่ระดับบุคคล ระดับโรงเรียน จนถึงการแข่งขันระดับชาติ การแข่งขันในแต่ละระดับจึงเป็นการปลุกฝังการเอาตัวรอด เน้นปัจเจกบุคคลมากกว่าการช่วยเหลือกัน การเรียนรู้ในระบบโรงเรียนเป็นการเรียนรู้ที่แยกส่วนไม่เป็นองค์รวม แต่ละวิชาถูกแยกย่อยออกจากกันเพื่อความ เป็นระเบียบและง่ายต่อการจัดการศึกษามากกว่าการเรียนรู้แบบบูรณาการ ความสัมพันธ์ของครูกับนักเรียนเป็น

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ครูมีอิทธิพลกว่านักเรียน การร่วมมือของชาวบ้านยังไม่สามารถเข้าร่วมจัดการศึกษาได้อย่างเต็มรูปแบบ มีส่วนร่วมแค่บางส่วนเท่านั้น

กิตติกรรมประกาศ

บทความฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีเนื่องจากความปรารถนาดีของ ดร.มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ และ ผศ.ดร.วันชัย ธรรมสังการ ที่ช่วยประสิทธิ์ประสาทวิชาและให้ความช่วยเหลือ ให้คำปรึกษาในการศึกษางานวิจัยชิ้นนี้เป็นอย่างดี ขอขอบคุณครอบครัว เพื่อนพ้อง และขอบคุณเจ้าหน้าที่ประจำหลักสูตร พัฒนามนุษย์และสังคม คณะศิลปศาสตร์ที่อำนวยความสะดวกในการติดต่อสื่อสารได้เป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. 2552. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ
- พจนี เทียมศักดิ์. 2543. ปฏิสัมพันธ์การเรียนรู้ในชุมชนและโรงเรียน. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ด. (พัฒนศึกษาศาสตร์).มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ. 2547. ปฏิบัติการผนวกรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาสู่การศึกษาในระบบโรงเรียน. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ด. (พัฒนศึกษาศาสตร์).มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- _____.2555. พลวัตของการศึกษาในชุมชนไทย ducational Dynmic in Thai Community.
- โครงการวิจัยได้รับการสนับสนุนการวิจัยจากงบประมาณแผ่นดิน. มหาวิทยาลัยทักษิณ
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ.พ.ศ.2542.แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ.2545.กรุงเทพฯ,เดอะบุคส์
- รวารุช สุวรรณฤทธิ์และคณะ. 2546. วิถีไทย.กรุงเทพฯ. โอเดียนสโตร์
- ศิริลักษณ์ ยิ้มประสาทพร. 2548. กระบวนการค้นคว้ากับการเรียนรู้ชุมชน. โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.กรุงเทพฯ. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)
- ศิริกาญจน์ โกสม. 2542. การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนเพื่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ด.(พัฒนศึกษาศาสตร์). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.2551.กรอบทิศทางพัฒนาการศึกษาในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ.๒๕๕๐-๒๕๕๔) ที่สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ(พ.ศ.๒๕๔๕-๒๕๕๕) : ฉบับปรับปรุง.กรุงเทพฯ. สกศ.
- Adorno,Teodore and Max Horkheimer.1995 “Culture Industry : Enlightenment as Mass Deception” In O .Boyd-Barrtt&C.Newbold,eds,Approaches to Media London: Edward Arnold